

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

VŨ THỊ HƯƠNG

**GIÁ TRỊ LIÊN KẾT QUA PHƯƠNG THỨC LẬP
TRONG TIỂU THUYẾT *HÒN ĐẤT* CỦA
ANH ĐỨC**

LUẬN VĂN THẠC SĨ NGÔN NGỮ HỌC

Thái Nguyên - 2012

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

VŨ THỊ HƯƠNG

**GIÁ TRỊ LIÊN KẾT QUA PHƯƠNG THỨC LẬP
TRONG TIỂU THUYẾT *HÒN ĐẤT* CỦA
ANH ĐỨC**

Chuyên ngành: NGÔN NGỮ HỌC

Mã số : 60.22.01

LUẬN VĂN THẠC SĨ NGÔN NGỮ HỌC

NGƯỜI HƯỚNG DẪN KHOA HỌC: PGS.TS PHẠM VĂN TÌNH

Thái Nguyên - 2012

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu khoa học của riêng tôi. Các số liệu, kết quả nêu trong luận văn là trung thực và chưa từng được ai công bố trong bất cứ một công trình khoa học nào.

Tác giả luận văn

Vũ Thị Hương

LỜI CẢM ƠN

Tôi xin bày tỏ lòng biết ơn chân thành đến PGS.TS Phạm Văn Tình, thầy đã tận tình giúp đỡ và tạo điều kiện tốt nhất cho tôi trong suốt thời gian làm luận văn tốt nghiệp.

Luận văn là kết quả của một quá trình học tập. Vì vậy tôi xin bày tỏ lòng biết ơn đến những người Thầy, người Cô đã giảng dạy các chuyên đề Cao học cho lớp Ngôn ngữ khóa 2010-2012.

Tôi xin gửi lời cảm ơn đến gia đình, bạn bè những người thân đã luôn ủng hộ và động viên tôi trong suốt quá trình học tập.

Thái Nguyên, ngày 10 tháng 04 năm 2012

Tác giả luận văn

Vũ Thị Hương

MỤC LỤC

Lời cam đoan.....	i
Lời cảm ơn	ii
Mục lục.....	iii
Danh mục các bảng	v
MỞ ĐẦU.....	1
1. Lý do chọn đề tài	1
2. Lịch sử vấn đề.....	3
3. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu.....	4
4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu	5
5. Phương pháp nghiên cứu	5
6. Đóng góp của luận văn	6
7. Bố cục của luận văn.....	6
CHƯƠNG 1: CƠ SỞ LÝ LUẬN VÀ THỰC TIỄN	7
1.1. Khái quát về ngữ pháp văn bản	7
1.1.1. Văn bản.....	7
1.1.2. Diễn ngôn	7
1.2. Liên kết văn bản.....	7
1.2.1. Liên kết.....	7
1.2.2. Phương tiện liên kết và phương thức liên kết.....	8
1.2.3. Liên kết cấu trúc	9
1.2.4. Liên kết ngữ nghĩa.....	9
1.3. Phép lặp trong hệ thống các phép liên kết văn bản.....	10
1.3.1. Khái quát về một số phép liên kết văn bản.....	10
1.3.2. Phép lặp	19
1.4. Anh Đức và tiểu thuyết "Hòn Đất"	26
1.4.1. Vài nét về cuộc đời và sự nghiệp của Anh Đức	26
1.4.2. Vài nét về tiểu thuyết "Hòn Đất"	30
1.5. Tiểu kết	32

CHƯƠNG 2: KHẢO SÁT VỀ TÍNH LIÊN KẾT QUA PHƯƠNG THỨC LẬP TRONG HÒN ĐẤT CỦA ANH ĐỨC	34
2.1. Mở đầu	34
2.2. Liên kết cấu trúc qua phương thức lập	34
2.2.1. Lập từ vựng	34
2.2.2. Lập cú pháp	48
2.2.3. Lập kép	51
2.3. Liên kết ngữ nghĩa qua phương thức lập	52
2.3.1. Về phạm vi liên kết.....	52
2.3.2. Quan hệ liên kết.....	57
2.4. Tiểu kết	61
CHƯƠNG 3: GIÁ TRỊ LIÊN KẾT QUA PHƯƠNG THỨC LẬP TRONG HÒN ĐẤT CỦA ANH ĐỨC.....	63
3.1. Mở đầu	63
3.2. Giá trị của liên kết cấu trúc qua phương thức lập.....	63
3.2.1. Tạo nên tính cân đối và tính nhịp điệu cho câu.....	63
3.2.2. Tạo nên tính chính xác, rõ ràng, chặt chẽ cho văn bản	68
3.2.3. Tạo nên tính lập luận cho văn bản.....	72
3.3. Giá trị của liên kết ngữ nghĩa qua phương thức lập	74
3.3.1. Tạo nên bức tranh hoàn chỉnh về mặt nội dung	74
3.3.2. Tạo nên giá trị về mặt nhận thức và thẩm mỹ	79
3.4. Cách thức sử dụng và phong cách tác giả.....	87
3.4.1. Cách thức sử dụng	87
3.4.2. Phong cách tác giả	90
3.5. Tiểu kết	92
KẾT LUẬN	94
TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	96
PHỤ LỤC.....	99

DANH MỤC CÁC BẢNG

Bảng 2.1. Bảng thống kê phát ngôn có chứa lặp từ vựng	34
Bảng 2.2. Bảng thống kê lặp từ ngữ trong hai phát ngôn	35
Bảng 2.3. Bảng thống kê lặp từ ngữ trong nhiều phát ngôn	43
Bảng 2.4. Bảng thống kê các phát ngôn có chứa lặp cú pháp.....	48
Bảng 2.5. Bảng thống kê phạm vi liên kết	53
Bảng 2.6. Bảng thống kê quan hệ liên kết	58
Bảng 3.1. Bảng thống kê về nghĩa trong hệ thống các phép liên kết.....	89
Bảng 3.2. Bảng thống kê cách thức sử dụng.....	90

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

1.1. Giao tiếp ngôn ngữ không phải bằng một câu hoặc những câu rời rạc mà bằng những câu có liên quan với nhau. Từ những năm 50 của thế kỉ trước, giới Ngôn ngữ học vẫn coi câu là đơn vị cao nhất, hoàn chỉnh nhất, không có đơn vị nào có cấp bậc cao hơn câu kể cả các nhóm câu kết hợp lại với nhau. Nhà ngôn ngữ học người Pháp là E. Benveniste đã khẳng định: "*Nhóm các câu không tạo nên một đơn vị bậc cao hơn so với câu. Cấp độ ngôn ngữ nằm trên cấp độ vị từ, tức cấp độ câu là không có*" [38, tr. 8]. Và cứ theo quan niệm như trên, một thời gian dài các nhà nghiên cứu ngữ pháp chỉ dừng lại ở giới hạn câu. Thế nhưng, khi đi vào sử dụng, quan niệm cho rằng câu là đơn vị cao nhất đã bộc lộ nhiều hạn chế, không đáp ứng được nhu cầu của lý luận, thực tiễn và gây ra nhiều tranh cãi. Vì vậy một bộ môn mới đã ra đời, đáp ứng yêu cầu của thực tiễn, đó là: Ngôn ngữ học văn bản.

Văn bản hoàn toàn không phải là một phép cộng đơn thuần của các câu có nghĩa mà giữa chúng phải có sợi dây liên hệ chặt chẽ tạo thành một chỉnh thể thống nhất, trọn vẹn, rõ ràng, mạch lạc. Vì vậy, đối với mỗi một văn bản các phương tiện liên kết là nhân tố quan trọng, đồng thời là yêu cầu bắt buộc. Trong một văn bản, không phải đơn thuần sử dụng một phương tiện liên kết là có thể nói đã góp phần tạo lập văn bản. Theo Trần Ngọc Thêm [1985, 1999, 2001], có nhiều phép liên kết được coi là tham gia với tư cách là phương tiện nối kết văn bản: *phép lặp, phép nối, phép thế, phép đối, phép tỉnh lược, phép liên tưởng, phép tuyến tính,...* Và tùy vào nội dung của văn bản mà người viết sẽ chọn lựa những phương tiện liên kết sao cho phù hợp. Đọc qua khá nhiều tác phẩm, chúng tôi nhận thấy hiện tượng lặp xuất hiện gần như trong tất cả các văn bản. Nó được xem là một phương tiện liên kết quan trọng và là sự lựa chọn thường nhật của người viết, người tạo lập văn bản. Hiện tượng lặp có mặt rất nhiều trong các văn bản, để phản ánh sự kiện, nội dung, diễn biến chủ đề của văn bản. Trong các nhà văn từng được biết đến, chúng tôi nhận thấy Anh Đức là một nhà văn có phong cách riêng về bút pháp và ngôn ngữ, và hiện tượng lặp cũng được nhà văn sử dụng một cách khá nhuần nhuyễn trong các tác phẩm của mình.

1.2. Anh Đức là một nhà văn tài năng, được sống giữa những người dân Nam Bộ đáng mến, đáng yêu nhất trong những năm tháng sôi sục của cuộc kháng chiến chống Mỹ. Anh Đức không chỉ có ý thức sâu sắc về cuộc cách mạng của dân tộc mà còn là nhà văn *"Nhận ra sức mạnh của văn học với tình yêu không nén nổi, nó đã cất lên tiếng nói ứng nghiệm lạ thường"*. Các sáng tác của Anh Đức chủ yếu tập trung ở các thể loại như: truyện, bút ký, tiểu thuyết... Dưới ngòi bút của Anh Đức là những nhân vật dạt dào tình cảm cách mạng. Họ mang khí thế dân tộc và mang màu sắc riêng của Nam Bộ.

"Hòn Đất" là tiểu thuyết tiêu biểu viết về đề tài chiến tranh. Trong tác phẩm, nhà văn đã dựng được nhiều nhân vật sống động. Ngay khi ra đời, tiểu thuyết *"Hòn Đất"* đã gây được tiếng vang lớn trong đời sống văn học, được dịch ra nhiều thứ tiếng và được đông đảo quần chúng đón nhận.

Để có được những thành công như vậy, không thể không kể đến những đóng góp về mặt ngôn ngữ, đặc biệt là việc sử dụng phương thức lặp làm phương tiện liên kết văn bản hết sức sáng tạo và độc đáo.

1.3. Đã có khá nhiều những công trình nghiên cứu về tiểu thuyết *"Hòn Đất"* của Anh Đức. Song phần lớn những công trình nghiên cứu này mới chỉ dừng lại ở việc tìm hiểu nội dung và thể loại, còn địa hạt ngôn ngữ, đặc biệt là vấn đề liên kết trong văn bản lại chưa được các nhà nghiên cứu quan tâm đúng mức.

Vì vậy, việc tìm hiểu về giá trị liên kết qua phương thức lặp trong *"Hòn Đất"* của Anh Đức vừa có ý nghĩa khoa học vừa có ý nghĩa thực tiễn. Kết quả khảo sát, thống kê phương thức lặp trong tiểu thuyết *"Hòn Đất"* sẽ cho chúng ta cái nhìn cụ thể về hệ thống các phương thức liên kết trong văn bản. Đồng thời góp phần quan trọng trong công tác giảng dạy, nghiên cứu về tác phẩm của nhà văn Anh Đức. Bên cạnh đó sẽ thấy được tài năng của một người con thuộc vùng đất Nam Bộ giàu tinh thần cách mạng. Bởi những lẽ trên, chúng tôi chọn đề tài luận văn cao học của mình là: ***"Giá trị liên kết qua phương thức lặp trong tiểu thuyết Hòn Đất của Anh Đức"***.

2. Lịch sử vấn đề

2.1. Trên thế giới, ngữ pháp học văn bản được hình thành từ khoảng những năm 40-50 của thế kỉ XX với các tên tuổi nổi tiếng như: K. Boot, Z. S. Haris, N. S. Pospelov... Còn ở Việt Nam, đến những năm 70 ngôn ngữ học văn bản mới được tiếp nhận và triển khai nghiên cứu khá rộng rãi.

Cho đến nay, ở Việt Nam đã có hàng loạt công trình nghiên cứu về các phương tiện liên kết, trong đó hiện tượng lặp chiếm một phần không nhỏ, tiêu biểu là: Trần Ngọc Thêm với "*Hệ thống liên kết văn bản tiếng Việt*" (NXB Giáo dục 1985, 1999, 2001), "*Một cách hiểu về tính liên kết của văn bản*" (Ngôn ngữ (2), tr. 42-52), Đinh Trọng Lạc với cuốn "*99 phương tiện và biện pháp tu từ trong tiếng Việt*" (NXB Giáo dục, 1996), "*Phong cách học tiếng Việt*" (NXB Giáo dục, 1999), Nguyễn Minh Thuyết với cuốn "*Tiếng Việt thực hành*" (NXB ĐHQG Hà Nội, 1999), Diệp Quang Ban và Đỗ Hữu Châu với cuốn "*Tiếng Việt 10*" (NXB Giáo dục, 2000), Diệp Quang Ban với cuốn "*Văn bản và liên kết trong tiếng Việt*" (NXB Giáo dục, 1998).

Qua tìm hiểu, có thể nhận thấy những công trình nghiên cứu kể trên, các tác giả đã chú trọng đến việc hình thành khái niệm, phân loại và tìm ra giá trị của các phép liên kết nói chung và phép lặp nói riêng. Đây là cơ sở lý luận vô cùng quan trọng để luận văn có thể tham khảo trước khi đi vào nghiên cứu về phương thức lặp trong tiểu thuyết "*Hòn Đất*" của Anh Đức.

2.2. Anh Đức là đại diện tiêu biểu của dòng văn học cách mạng. Bút pháp của ông vừa mang tính hiện thực, vừa đậm chất lãng mạn. Ngôn ngữ trong các tác phẩm của ông đều phản ánh lời ăn tiếng nói và phong cách của người Nam Bộ. Lối viết văn của ông không gò bó mà phóng khoáng, tuy vậy những từ ngữ mà ông dùng luôn có sự tìm tòi, chọn lọc. Tất cả những đặc điểm trên đã tạo nên một phong cách ngôn ngữ riêng trong các tác phẩm của Anh Đức. Nghiên cứu về Anh Đức cũng như tiểu thuyết "*Hòn Đất*" từ trước đến nay phải kể đến một số công trình tiêu biểu như: Nguyễn Trung Thu, "*Tính cách dân tộc trong sáng tác của Anh Đức*" (Tạp chí Văn học, số 4, 1969), Phan Cự Đệ, "*Về phong cách lãng mạn của Anh Đức*" (Tiểu thuyết Việt Nam hiện đại, tập 1, NXB ĐH & THCN, Hà Nội, 1974), "*Hình tượng người phụ nữ Việt Nam trong tiểu thuyết Hòn Đất của Anh Đức*" (Tuyển tập Phan Cự Đệ,